

אוניברסיטת בר-אילן

התנסות סימולטיבית מקוונת בתהליכי הכשרה ופיתוח מקצועי של סטודנטים ומורים
מנקודת מבטם של מובילי הקבוצות

ניצן מופסיק

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית הספר לחינוך של
אוניברסיטת בר-אילן

תשפ"ב

רמת גן

תקציר

התנסות סימולטיבית שולבה בשנים האחרונות באופן נרחב בתהליכי הכשרה ופיתוח מקצועי של מורים בארץ (יבלון, אילו ואיזנהמר, בדפוס; אילו ויבלון, בדפוס; רן ויוספסברג בן-יהושע, 2021) ובעולם (Levin & Flavian, 2019; Kaufman & Ireland, 2016; Kaufman & Ireland, 2015; Dotger, 2020).

סימולציה היא הדמיה אנושית המהווה מודל פשוט אך מדויק, תקף ודינאמי של המציאות (Kaufman & Ireland, 2016). להדמיה זו יתרונות רבים ללמידה ותרגול ובכללם היכולת לחזור על תרחישים עם יעדי למידה ספציפיים, לתרגל טווחי זמנים ארוכים יותר ממה שניתן בחיים האמיתיים, להשתמש בניסוי וטעיה, לחוות מצבים נדירים או מסוכנים ולמדוד בבירור תוצאות עם מערכות מדידה מאומתות. על מנת לפתח מיומנויות, תרגול הסימולציה, בשילוב תהליכי למידה רפלקטיביים, מעניקים הזדמנות חשובה לשיפור חוזר של ביצועים ולפיתוח תובנות משמעותיות על פתרונות יעילים של מצבים מורכבים (Kaufman & Ireland, 2016).

סימולציה בהוראה הינה דרך לשיפור מיומנויות חברתיות-רגשיות בקרב מורים באמצעות התמודדות עם סיטואציות של אי וודאות (Dotger, 2015; Freedman, Woodfield & Dotger, 2020).

מורים נדרשים להתמודד עם סיטואציות מורכבות באירועי קונפליקט רבים ושונים, להתאים את הוראתם למגוון עצום של רגשות וצרכים הנובעים מרקע תרבותי מגוון. הקונפליקטים המרכזיים עימם מתמודדים מורים הינם חוסר זמן, יחסים מורכבים עם הורים, בעיות משמעת או התנהגויות לא מקובלות של תלמידים. בנוסף, אקלים חברתי שלילי בביה"ס וחוסר בתמיכה חברתית מצד הנהלה וצוות ביה"ס, היעדר אוטונומיה ומחסור בתמיכת ביה"ס עשויים להוביל לתחושות לחץ ותסכול רב (Skaalvik & Skaalvik, 2016; 2010).

כדי לצלוח מצבים אלה, מורים נדרשים להשתמש בכישורים הבין אישיים שלהם (Skaalvik & Skaalvik, 2017; Goroshit & Hen, 2016; Brackett & Katulak, 2006).

בעקבות ההבנה כי מורים נוטים למעט במימדים החברתיים רגשיים של עבודתם, חוקרים הסיקו כי בנוסף לחשיבותה של המומחיות הפדגוגית והשליטה בתחומי דעת, ישנה חשיבות רבה לפיתוח מיומנויות חברתיות ורגשיות בקרב המורים (Chatterjee Singh & Duraiappah, 2006; Brackett & Katulak, 2020; Ferreira, Martinsone & Talić, 2020; Oliveira et al., 2021).

סימולציה מול שחקנים הינה פרקטיקה להוראה ולמידה המבוססת על למידה התנסותית, אקטיבית, (Kolb, 2014) ונועדה ללמידה וחיזוק כישורים מסוגים שונים בתחומים מגוונים. בעוד שלמידה מבוססת סימולציה נפוצה מאד בתחומי הטיס והרפואה (Aebersold, 2016) הסימולציה בחינוך הינה חדשה באופן יחסי (איזנהמר, בדפוס) והמחקר בנושא עדיין בראשיתו. בעוד שהיבטים שונים של ההתנסות הסימולטיבית כמו תרומות הסימולציה להכוונה עצמית, מיקוד שליטה ועוד (יבלון, אילו ואיזנהמר, בדפוס) זכו להתייחסות מחקרית נקודת מבטם של מובילי הקבוצות לא נחקרה עד כה. במחקר הנוכחי, התמקדנו בנקודת המבט של מובילי הקבוצות הבוחרים לכלול סדנאות סימולציה מקוונות בתכנית ההכשרה והפיתוח המקצועי שבאחריותם.

מטרת המחקר הייתה לבחון מהו המענה הייחודי שנותנת התנסות סימולטיבית מקוונת בעיני מובילי הקבוצות של מורים וסטודנטים, בהתייחס לתהליכי הכשרה ופיתוח מקצועי, תוך בחינת ההבדלים בין קבוצות שונות (סטודנטים, מתמחים ומורים מנוסים) של משתתפים בשלבים שונים של הפיתוח המקצועי שלהם (הכשרה, סדנת סטאז' ופיתוח מקצועי). בנוסף, ביקשנו להבין את הצרכים והציפיות של מובילי קבוצות, מסדנאות הסימולציה המקוונות, לבדוק מהם הכישורים והמיומנויות אותם הם היו רוצים לקדם באמצעות השתתפות הקבוצות בסדנאות הסימולציה.

סדנאות הסימולציה כוללות כמה מרכיבים.

בכל סדנה מתנסים המשתתפים בתרחישים קונפליקטואליים אותנטיים שונים. חברי כל קבוצה מתנסים בתפקידיהם המקצועיים האמיתיים. ההתנסות בסדנא נעשית מול שחקנים מקצועיים אשר ממלאים את תפקיד האחר השותף לאירוע. לאחר שלב ההתנסות בסדנא, נותנים השחקן וחברי הקבוצה אשר צפו בסימולציה, משוב על התנהלות המתנסה. הסדנא מלווה בהנחיה של מומחה בהנחיית סימולציות. היא מצולמת באולפן טכנולוגי ועל ידי צלם מקצועי. במקרים של סדנאות סימולציה מקוונות, הסדנא מתקיימת באמצעות תוכנת 'ZOOM'. בתום הסדנא, צופים המשתתפים בסרטון הווידאו של כל אחת מהסימולציות לצורך תחקיר ולימוד מודל יישומי. בסיומה מקבלים המתנסים את סרטון הסימולציה האישי שבו השתתפו, לצורך המשך הלמידה.

במסגרת המחקר הנוכחי נערכו חמישה עשר ראיונות עם מובילי קבוצות שהתנסו בהתנסויות סימולטיביות מרחוק במרכז לסימולציה בחינוך (הל"ב) באוניברסיטת בר-אילן. הראיונות התקיימו עם מרצים של סטודנטים להוראה, מורים בסדנת הסטאז' בשנתם הראשונה להוראה ואחראים על פיתוח מקצועי שלמורים מנוסים, בחלוקה שווה.

מטרת המחקר הינה אקספלורטיבית ועל כן נבחרה שיטת מחקר איכותנית (Tracy, 2019).

כלי המחקר הינו ראיון חצי מובנה. ראיון מסוג זה נבחר מכיוון שיש באפשרות החוקר להעמיק בשיחה עם המרואייין בסוגיות בהן רוצה לעסוק, לשאול שאלות מתוכננות מראש, אך לאפשר למרואייין ולעצמו להוסיף שאלות ותשובות באופן חופשי.

ניתוח הראיונות נעשה בשיטת הניתוח CQR: Consensual qualitative research (Hill, 2013).

מניתוח הראיונות עלו מספר תמות עיקריות המשקפות את מטרותיהם וציפיותיהם של מובילי הקבוצות שבחרים להביא את קבוצותיהם לסדנאות הסימולציה ואת התרומה הייחודית של הסדנאות עבור המשתתפים בהן:

התמה הראשונה עסקה ב**אותנטיות** המאפיינת את סדנאות הסימולציה. מדברי המרואיינים היה ניתן להבין את המשמעות של סדנאות הסימולציה מול שחקנים כמייצגות באופן ממשי את המציאות המורכבת בבית הספר והתחושה היא כי הסדנאות, ככלי פדגוגי, הינו הכלי המשקף בצורה הקרובה ביותר את הקורה בשטח.

התמה השנייה בחנה את ה**עיבוד** הנעשה בקרב המשתתפים באמצעות **משוב ורפלקציה** המתקיימים בסדנאות. ראשי הקבוצות ציינו בראיונותיהם מרכיבים שונים בתהליך זה, אשר באמצעותם יכולים המשתתפים לבצע עיבוד פנימי בעקבות סדנת הסימולציה.

התמה השלישית בחנה את נושא **חיזוק הכישורים החברתיים, הרגשיים והתקשורתיים** בעקבות ההשתתפות בסדנאות. המרואיינים ציינו כי הצפייה בסימולציה מאפשרת למשתתפים למצוא את הכישורים הנדרשים להתמודדות בסיטואציות השונות, לבחון אילו כישורים זקוקים לחיזוק ואילו

כישורים עוזרים למתנסה להתמודד בסיטואציה.

התמה הרביעית היתה **בניית הזהות המקצועית** המתקיימת בקרב המשתתפים בסדנאות. ראשי הקבוצות ציינו מספר נקודות חשובות העולות מן ההשתתפות בסדנא, אשר תורמות לבניית זהותו המקצועית של המשתתף בה.

התמה החמישית עסקה **בהתנסות הפעילה** המתאפשרת בסדנאות. סדנת הסימולציה מאפשרת התנסות פעילה הנותנת למשתתפים מקום לתרגול והכנה לעבודת ההוראה בשטח. התמה השישית עסקה במידת ההתאמה של תהליך **סדנאות הסימולציה המקוונות** לשינויים המתרחשים בתקופת הקורונה. הקורונה, אשר הביאה עימה שינויים רבים באורחות חיינו, גרמה לנו לשנות את צורת התנהלותנו היומיומית ולהתאים את עצמנו למציאות החדשה. סדנת הסימולציה עברה להתקיים באופן ווירטואלי על מנת לאפשר את המשך קיום הסימולציות גם במציאות החדשה. שינוי זה הביא עימו מספר יתרונות אשר צוינו בפייהם של ראשי הקבוצות השונות.

התמה השביעית עסקה בהיקף ההתנסות ולפיה יש **לעבות את ההתנסויות** ולהטמיע אותן באופן יותר משמעותי בתהליכי הלמידה כהצעת ייעול לסדנאות הסימולציה בכדי ליצור תהליך למידה אפקטיבי. מובילי הקבוצות ציינו כי אם יהיו מספר סדנאות כחלק מתהליך למידה ארוך, המשתתפים יוכלו להפיק עוד יותר מן הסימולציות מאשר התנסות חד פעמית.

מתוצאות המחקר ניתן ללמוד כי ראשי הקבוצות המגיעים לסדנאות הסימולציה, רואים בסדנאות קרקע פורייה ללמידה חדשה, בחינה אישית וחיזוק מיומנויות וכישורים קיימים אשר יכולים להיטיב עם המשתתפים בעת עבודתם בהוראה בהווה ובעתיד. המעבר להוראה מקוונת ולסדנאות מרחוק הטריד את ראשי הקבוצות, מבראשית היה ניתן לסבור כי בעצם היות הלמידה מקוונת, יש כדי לפגוע בחוויית הלמידה. בדיעבד אפוא, עולה מדבריהם כי הסימולציה המקוונת טומנת בחובה יתרונות המפיקים ערך מוסף למשתתפים בסדנא.

לסיכום, מחקר זה הוא מחקר אקספלורטיבי בעל תרומה תאורטית ופדגוגית. ברמה התאורטית, ניתן ללמוד מהמחקר כי למידה התנסותית משמעותית עבור סטודנטים, מתמחים ומורים מנוסים בתהליך בניית זהותם המקצועית והתמודדות בעבודת ההוראה בשטח. היא עשויה להוסיף נדבך ייחודי לתהליכי ההכשרה והפיתוח המקצועי כיוון שתהליכים אלה בנויים בעיקרם מלמידה תאורטית ופסיבית ואילו הלמידה ההתנסותית מתבססת כלמידה יעילה ומקדמת יותר בקרב עובדי ההוראה. ברמה הפדגוגית, ניתן ללמוד ממחקר זה כי סדנאות הסימולציה משמעותיות לתהליך ההכשרה והפיתוח המקצועי של סטודנטים ומורים. סדנאות הסימולציה מתווספות לסדנאות ולקורסים הקיימים בפיתוח המקצועי כיום ונותנות ערך מוסף של תרגול ויישום הלמידה התאורטית. הן מאפשרות תרגול ולמידה של מיומנויות מרכזיות וחשובות בעבודת ההוראה, דבר שלא רווח בקורסים הקיימים כיום. סדנאות הסימולציה נחקרות ומתבססות ככלי יעיל ומקדם בלמידה של עובדי ההוראה ונכנסות לתוך תהליכי למידה בהכשרות ובפיתוח המקצועי הקיים היום.